

Сас О.О.,

аспірант кафедри економіки агропромислових
формувань ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

УПРАВЛІННЯ ЧИ МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Sas O.O.,

Ph. D. student of the Agribusiness economics
department KNEU named after Vadym Hetman
self-governing (autonomous) research University

ADMINISTRATION OR MANAGEMENT: THEORY AND PRACTICE

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено поняття «управління» та «менеджмент». Окреслено різницю та спектр застосування даних термінів. Виявлено, що поняття «менеджмент», відноситься до процесу управління та організації діяльності в організаціях. У свою чергу, поняття «управління» має значно ширший спектр застосування та охоплює всі сфери людської діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: управління, менеджмент, управлінець, менеджер, діяльність, влада.

ANNOTATION. The article explores the notion of «administration» and «management». Delineated the difference and sphere of use the given terms. Indicated, that the notion «management», relates to the process of management and organizations activity in companies. In turn, the «administration» notion has significantly wider range of use and covers all areas of human activity.

KEYWORDS: administration, management, administrator, manager, activities, power.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Теорія сучасної ринкової економіки послуговується в основному англійськими термінами, адже вона базується на класичній англійській економічній теорії XVII—XIX століть, розвинутій американськими економістами у XX столітті. Не є винятком і терміни «управління» та «менеджмент» в їх трактовці українською мовою. Однак проблема полягає не лише у написанні та звучанні цих термінів, тобто, у їх формі, але й у змісті цих термінів. Ми дотримуємося думки, що ці терміни не є тотожними [4]. Не викликає суперечок той факт, що рівень розвитку теорії управління тісно пов'язаний з практичною діяльністю, оскільки ефективність функціонування підприємств у ринковій економіці залежить від якості прийнятих управлінських рішень, що розробляються опираючись на окрему

теоретичну концепцію. З цих позицій впливає чітко визначення сутності понять «управління» та «менеджмент».

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Класиками теоретичних засад менеджменту на підприємствах є: М. Вебер, Г. Гант, Ф. Гільберт, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, А. Файол, та ін. Вагомий внесок був зроблений такими науковцями, як В. Боковець, А. Вальд, С. Дем'яненко, П. Друкер, О. Замазій, Г. Кокінз, А. Кондратьєва, І. Кононова, А. Кредісов, П. Лэнд, М. Мескон, П. Нівен В. Савчук, Т. Стукалін, В. Шатун та інші, що детально досліджували проблеми менеджменту різних напрямків, проводили їх синтез, розробляли та вдосконалювали теоретичні основи, концепції, підходи, методи їх вирішення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Варто констатувати, що в теорії сучасної вітчизняної науки поняття «менеджмент» та «управління» часто ототожнюються попри значну кількість теоретичних доробків ученими з цих питань. Практики, в свою чергу, часто взагалі вважають дані терміни взаємозамінними. Основною причиною такого феномену, вважаємо, відсутність глибокого аналізу сутності зазначених понять, їх походження та сфер використання.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначити суть понять «управління» та «менеджмент», а також окреслити різницю та спектр застосування даних термінів на основі їх змістовного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемою при аналізі сутності понять «управління» і «менеджмент» є те, що у більшості випадків при перекладі з англійської мови видань поняття «менеджмент» перекладається вітчизняними науковцями як «управління», хоча з української мови поняття «управління» на англійську у багатьох випадках мало б перекладатися як «administration». Тобто, в даному випадку має місце і філологічна і змістова невідповідність цих понять. Нині існує багато тлумачень поняття «управління», кожен науковець розкриває суть даного поняття в міру власного розуміння. Перші ж напрацювання стосовно управління соціальними структурами сягають часів Стародавнього Єгипту, у яких розглядалися питання філософії державного управління, як єдиної актуальної теми того часу. Сучасна наука, зазвичай, характеризує управління як окрему діяльність, підкреслює специфічність даного процесу.

За науково-нормативним словником термінології академії наук та стандарту (ГОСТ 19174—72) СРСР управління є «процесом здійснення впливів, які відповідають алгоритму управління [15].

Попри високий рівень декларованості такого визначення, його рівень апроксимації та глобальності не дозволяє ним користуватися у конкретній науковій чи практичній діяльності.

Енциклопедичний словник за редакцією І. Лапіної трактує управління як «елемент, функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує збереження їх визначеної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їх програм і цілей» [2]. Дане визначення терміну має узагальнюючий характер, у якому передбачається цілісність і самозбереження організаційної системи, а також досягнення цілі. На нашу думку, це визначення досить вдало розкриває зміст поняття «управління». Інші наведені нами визначення поняття «управління» за своєю суттю є визначеннями поняття «менеджмент».

Так, досліджуючи державне управління у сфері оборони, Т. Стукалін твердить, що управління є вид людської діяльності, який полягає у свідомому та цілеспрямованому впливі на людей, об'єкти та процеси діяльності [14]. Загалом у роботі акцентується увага на особливості управління як виду діяльності, основна функція якого полягає у впливі на підпорядковані об'єкти з метою поліпшення її функціонування та досягнення цілі.

Дещо глибшу деталізацію проводить Г. Сльникова, трактуючи управління як особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін середовища на внутрішньому та зовнішньому рівні, що забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему, метою якої є збереження і впорядкування властивих їй параметрів, одночасно враховує вплив закономірностей розвитку та дію механізмів самоуправління [6].

Вчені економісти, досліджуючи таку діяльність, як управління, по суті керуються базовими трактуваннями акцентуючи увагу на економічних аспектах. Наприклад, як стверджує І. Кононова, в одному з перших підручників з наукових основ управління воно визначалося як цілеспрямований вплив на колектив людей для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва [9]. Тобто, від таких узагальнюючих понять, як «організаційна система» відбувається конкретизація до «процесу виробництва».

Широковідомий дослідник Ф. Друкер визначає управління як особливий вид діяльності, що трансформує неорганізований натовп в ефективну цілеспрямовану, продуктивну групу [5]. Акцентується увага на ефективності та результатах діяльності. Вагоме місце займає продуктивність, з окресленням ролі персоналу як фактору.

Управління як осмислений вплив людини на процеси, об'єкти, зокрема людину чи групу людей для формування потрібної

спрямованості їх діяльності та як наслідок одержання бажаного результату [16], — так трактує дане поняття економіст дослідник В. Шатун. У цьому визначенні спостерігаємо ту ж саму увагу на людині, як персоналі, та досягненні результатів.

В. Боковець та О. Романюк стверджують, що «управління — це вплив на працівників з метою досягнення цілей, що стоять перед підприємством і його працівниками» [1, с. 168]. Таким чином, ці автори стверджують, що процес управління зводиться до впливу на колектив, регулювання, координацію і його мотивацію. Також вони зазначають важливість наукових знань сучасного управлінця.

Згідно економічного словника управління є свідомим цілеспрямованим впливом з боку суб'єктів, керівних органів на людей, на економічні об'єкти, який здійснюється з метою направлення їх дій та отримання бажаних результатів [13]. Таке визначення, вважаємо, відповідає суті поняття «менеджмент», а не «управління».

Резонансним серед науковців і практиків є трактування поняття управління як мистецтва. У такому ракурсі написано ряд есе, бізнес-видань науково популярного типу [11] та суцього наукових досліджень. Наприклад, І. Кононов визначає, що «поняття управління як: мистецтво — це здатність ефективно застосувати накопичений досвід на практиці, спираючись на концепції, теорії, принципи, форми та методи, що залежать у його основі, для того щоб члени колективу спрямували свої зусилля на досягнення її цілей в умовах найповнішого розкриття потенціалу колективу» [9, с. 147]. Тобто, такий підхід до управління зосереджується на способах спрямування роботи працівників як над собою, так і на благо організації. У ряді робіт управління розглядається через методи маніпуляції і матеріальну та нематеріальну мотивацію і стимулювання.

На відміну від поняття «управління», поняття «менеджмент» і «менеджер» почали використовуватись лише в минулому столітті. Попри визначення більшістю дослідників англійського походження даних термінів, ряд науковців обґрунтовують його французькі корені: «французьке слово «manage» означає «домоведення». Але в англійській мові дієслово «to manage» набуло справді сучасного значення... Від зазначеного дієслова «to manage» утворився іменник «management» із подібним значенням...» [10, с. 20] Уже традиційним серед дослідників управління підприємством першочергово відображати багатогранність поняття «менеджмент» визначенням з оксфордського словника: 1) спосіб, манера спілкування з людьми; 2) влада і мистецтво управління; 3)

особливі вміння, адміністративні навички; 4) орган управління, адміністративна одиниця.

Фундаментальною працею з теорії управління є «Основи менеджменту» [12] М. Мексона, М. Альберта, Ф. Хедоурі, у якій «менеджмент» трактується як уміння досягати мети використовуючи інтелект, працю та мотивацію. Водночас визначається, що це діяльність, яка відповідно до цілей бізнесу розробляє плани, визначає, коли та хто буде виконувати намічені цілі, створює процес виробництва на всіх стадіях управління та контролю. О. Замазій, керуючись таким підходом, визначає поняття «менеджер» як «прошарок професіоналів-управлінців, головним завданням яких є координація і організація діяльності колективів на основі врахування об'єктивних законів і закономірностей економіки, соціології, психології, конфліктології тощо, тобто управління діяльністю господарюючого суб'єкта на науковій основі» [7, с. 243]. Аналізовані напрацювання науковців трактують досліджувану категорію як управління та організацію певного процесу діяльності, з обов'язковою наявністю впливу на працівників.

Автори роботи «Менеджмент для керівників» стверджують, що «менеджмент являє собою цілеспрямований вплив на діяльність усіх працівників організації для успішного досягнення встановлених ними ринкових цілей у змінному середовищі шляхом продуктивного використання наявних ресурсів» [10, с. 22]. Такий підхід охоплює такі чинники: вплив на працівників, ринкові цілі, змінне середовище, продуктивність, наявні ресурси. Спостерігається деталізація умов діяльності менеджера і водночас окреслення меж даного поняття на рівні виробничої діяльності.

А. Кондратьєва, досліджуючи філософські та освітні аспекти менеджменту, стверджує, що це управління певним соціальним об'єктом; володіння майстерністю управління; професіоналізм організатора виробництва, який забезпечує високу ефективність праці без жорсткого адміністрування. Цікавим у такому трактуванні є зауваження щодо відсутності жорсткого адміністрування з чим, вважаємо, варто погодитись, оскільки менеджер повинен мотивувати працівників так, що б вони самі хотіли досягти цілі, показати результат на вищому рівні. Іншим здобутком роботи А. Кондратьєвої є зазначення того, що «менеджмент — це наука, яка набула свого розвитку разом з економічними та соціальними змінами в багатьох країнах, де й досі проходить зміна існуючих стереотипів управлінського мислення» [8, с. 50]. Тобто, дослідниця акцентує увагу на розмежуванні понять «управління» та «менеджмент», через адаптацію управління до сучасного менеджменту.

Грунтовне дослідження менеджменту як категорії та фактору на підприємствах аграрного сектору провів С. Дем'яненко. Визначається, що «загалом менеджмент — це процес організації певної діяльності групи людей для досягнення поставлених перед нею цілей. Він потребує координації та стимулювання дій його учасників, що, у свою чергу, викликає необхідність існування певної влади в цій групі людей, яка може виступати як в офіційній, так і в неофіційній формах» [3, с. 12]. Дане трактування підкреслює чи не основний нематеріальний фактор притаманний менеджеру — владу над об'єктом. Водночас зазначається, що менеджмент є певною системою, методом, підходом визначення і добору специфічних цілей, якому властиві делегування та контроль певних виробничих і управлінських функцій. Звертається увага на необхідність оцінки та проведення аналізу діяльності, відповідно яким можуть відбуватися зміни в планах і виробництві загалом. Тобто, спостерігається конкретизація на процесі діяльності менеджерів, які користуються рядом інструментів. У свою чергу менеджери не обов'язково є керівниками вищих ешелонів управління, вони можуть бути працівниками, що забезпечують організацію конкретної роботи в межах визначеної кількості підлеглих.

Отже, трактування «менеджмент» більшістю науковців і практиків зводиться до досягнення певних цілей підприємства в умовах змінного середовища керуючи роботою підлеглих працівників. Функції менеджменту полягають у створенні прибуткового підприємства на основі наявних ресурсів. Успіхи і невдачі підприємства — це передусім перемоги та поразки менеджерів. С. Дем'яненко зазначає, що правилом менеджменту є зміна насамперед не виконавців, а керівництво в умовах неефективного функціонування організації [3, с. 13].

Висновки і перспективи подальших розробок. На основі проведеного змістовного аналізу трактувань понять «управління» та «менеджмент» можемо констатувати, що:

- поняття «управління» є ширшим від поняття «менеджмент», це поняття стосується організованих систем різної природи — біологічних, соціальних, технічних. Найбільше поширення і вивчення поняття «управління» набуло стосовно соціальних систем, зокрема, управління державою, військами, групами людей. Можна стверджувати, що поняття «управління» більше стосується теорії, тоді коли, поняття «менеджмент» — практики;

- поняття «менеджмент» виникло набагато пізніше від поняття «управління», і пов'язане в основному з цілеспрямованим впливом на людей з метою досягнення поставлених перед ними цілей.

Поняття «менеджмент» асоціюється найбільше з підприємницькою діяльністю і діяльністю окремих людей — менеджерів;

• поняття «управління» у теорії і на практиці має відрізнятися від поняття «менеджмент». Це дозволить ґрунтовніше досліджувати і розвивати ці поняття, а отже матиме цілком конкретний вплив на їх практичне використання у різних за своєю природою напрямках діяльності, зокрема, на рівні підприємств.

Література

1. *Боковець В.В.* Удосконалення системи управління сучасним промисловим підприємством / В.В. Боковець, О.М. Романюк // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. — 2013. — № 1(14). — С.167—173.

2. Большой энциклопедический словарь / Под ред. И. Лапиной. — М.: АСТ, Астрель, 2005. — 1248 с.

3. *Дем'яненко С.І.* Менеджмент аграрних підприємств: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 347 с.

4. *Дем'яненко С.І.* До питання сучасної економічної термінології // Економіка України. — № 8. — 2011. — С. 90—95.

5. *Друкер П.* Задачи менеджмента в XXI веке / П. Друкер. — М.: Вильямс, 2000. — 282 с.

6. *Сльникова Г.В.* Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні / Г.В.Сльникова. — Харків: Крок, 1999. — 303 с.

7. *Замазій О. В.* Місце бізнес-адміністрування в системі управління виробничо-господарською діяльністю підприємства / О. В. Замазій // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки . — 2013. — № 1. — С. 243—245.

8. *Кондратьєва А. В.* Філософія освітнього менеджменту / А. В. Кондратьєва // Грані. — 2014. — № 4. — С. 50—53.

9. *Кононова І. В.* Аналіз підходів до управління підприємством у сучасних умовах / І. В. Кононова // Прометей . — 2013. — № 1. — С. 146—151.

10. *Кредісов А. І.* Менеджмент для керівників / А. І. Кредісов, Є. Г. Панченко, В. А. Кредісов. — К. : Знання, 1999. — 556 с.

11. *Лэнд П. Э.* Менеджмент — искусство управлять : Секрет и опыт практического менеджмента / П. Э. Лэнд; Пер. с англ. — М. : ИНФРА-М, 1995. — 144 с.

12. *Мескон М.* Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. —М.: Дело, 1995. — 700 с.

13. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. — М.: Инфра-М, 2008. — 512 с.

14. *Стукалін Т. А.* Суть та особливості державного управління у сфері оборони [Текст] / Т. А. Стукалін // Ефективність державного управління. — 2013. — Вип. 36. — С. 112—119.

15. Теория управления. Терминология. Вып. 107. — М.: Наука, 1988. — С. 56.

16. *Шатун В.Т.* Основы менеджменту : Навч. посіб. / В. Т. Шатун; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П. Могили. — Миколаїв, 2006. — 375 с.

Reference

1. *Bokovets V.V.* The Improvement of management of modern industrial enterprise / V. V. Bokovets, O.M. Romaniuk // Journal of East European University of Economics and Management. — 2013. — №1 (14) . — P. 167—173.

2. Large Encyclopedic Dictionary / ed. I. Lapynoy. — М.: AST, Astrel', 2005 — 1248 p.

3. *Dem'yanenko S.I.* Management of agricultural enterprises: tutorial. — К. : KNEU, 2005. — 347 p.

4. *Dem'yanenko S.I.* On the issue of modern economic terminology: 8, 2011 // Economy of Ukraine. — P. 90—95.

5. Drucker P. Management Tasks in the XXI century / P. Drucker. — М. : Williams, 2000. — 282 p.

6. *H.V. Yelnykova* Scientific basis of management secondary education in the region / H.V. Yelnykova. — Kharkov: Krok, 1999. — 303 p.

7. *Amazyi O.V.* Place of Business Administration in the management of industrial and economic activity of the enterprise / O.V. Amazyi; Announcer of Zhytomyr State Technological University. Avg. : Economic Science. — 2013. — № 1. — P. 243—245.

8. *Kondratyev A.V.* Philosophy of educational management / A.V. Kondratyev // Facet. — 2014. — № 4. — P. 50—53.

9. Kononov I.V. Approaches to managing enterprise today / I.V. Kononov // Prometheus. — 2013. — № 1. — P. 146—151.

10. *Kredisov A.I.* Management for managers / A.I. Kredisov, E.G. Panchenko, A.I. Kredisov. — К: Knowledge, 1999. — 556 p.

11. *Lend P. E.* Management — Art of management: Secret Experience and almost Management / P. E. Lend; Trans. with the English. — Moscow: INFRA-M, 1995. — 144 p.

12. *Meskon M.* Basics Management / Meskon M., M. Albert, F. Hedouri. — М. : Case, 1995. — 700 p.

13. Modern economic dictionary / B.A. Rayzberh, L. SH. Lozovoesky, E.B. Starodubtseva. — М. : Infra-M, 2008. — 512 p.

14. *Stukalin T.A.* The essence and characteristics of public administration in defense [Text] / T.A. Stukalin // Effectiveness of Public Administration, 2013. t.Pub. 36. 112—119 p.

15. Control Theory. Terminology. Vol. 107. — М. : Science, 1988. — 56.16 p.

16. *Shatyn V.T.* Fundamentals of Management: Training. guidances. / tutorial; V.T. Shatyn; Nikolaev State University for the Humanities after Petro Mohyla. — Nikolaev, 2006. — 375 p.